

ТЫВАНЫҢ КАЗНАЧЕЙСТВОЗУ: ТУРГУСТУНГАНЫ БОЛГАШ

Бо чылын Федералдыг казначействонун Тыва Республикада эргелели бодунун тургустунганының 20 чылын демдеглээн. Профессионал байырлалдың — Россияның казначейство хүнүнүн, декабрь 8-тиң бүдүүзүнде, эргелелдин удуртукчузу Солаңгы Николаевна Саая-биле ужурашкан бис.

— Солаңгы Николаевна, юбилейлиг чылда күш-ажылчы чедишкinnerиңер дугайын чугаалап көрүңерем.

— Юбилейни эки түннелдерлиг уткаан бис. 1994 чылда тургустунуп эгелээн үезинден бээр Федералдыг казначействонун Тыва Республикада эргелели күрүнениң саң-хөөзүн дээштиг эргелеп-башкарарының талазы-биле улуг ажылды кылган дээрзин демдеглээр апаар. Салдыгган сорулгаларны үе-чада аайы-биле күүсеткенивистиң ачызында мурнакчы болгаш бедик технологтуг информация системаларына чогумчалыг ажылдаар, эң чаа онлайнны — медээлерни сайгарарының, дамчыдарының болгаш камгалаарының талазы-биле ажылдарны амгы үениң электронуг технологиязын ажыглавышаан, келген кижилер-биле ажылды боттандыраар арганы тургустувус. Инженер хандырылганың амгы үедеги системазын эргеледе ажылгап, аажок идегелдиг болгаш айыыл чок харылзааны хандырып турар.

Мурнакчы технологияны шигээдиң алырындан аңгыда, бистиң ажылывыстың эрге-хоойлу хандырылганын шынарлыг болдуруп, бедик мергежилдиг кадрларны шилип алган бис. Сөөлгү чылдың дургузунда эргелел 2010-2015 чылдарда Россияның казначействозунун стратегтиг картазында көрдүнгөн хемчеглерни күүседиринге улуг чедишкinnerни чедип алган. Оон дараазында ажылдарны онзалап болур:

саң-хөө документилеринин аргыштырылганын ырактан чорудар системазын (СУФД-онлайн) шигээдиңин хуусаадан эрте боттандырган;

девискээрниң бюджеттен дашкаар фондузунун бюджетинин болгаш күрүнениң бюджеттен дашкаар фондуларының бюджеттеринин күүселдезин эргелелге касса хандырылганынче шилчиткени;

телевир документилеринге үндезилеп, акша хүлээлгелеринин тыптып келгенин бадыткап турар документилерни келген кижилерниң кириери негеттинмес автоматчыттыгган санкцияның механизминерин шигээткени;

бюджеттер аразының субвенцияларын, субсидияларын болгаш бюджеттер аразының өске-даа көрдүнгенин езугаар ажылгаар трансфертерин тыпсырының чаа аргазын шигээткени.

Россия Федерациязының субъектилеринин аайы-биле эргелелдеринин ажыл-чорудулганының дээштиинин талазы-биле ниити рейтингге бо чылдың 9 айларының түңнели-биле бистиң эргелеливис 41-45 дугаар черлерден кудулаваан, мурнуку чылдарның ол үезинге деңнээрге, көргүзүгү 32 санга экижиткен бис.

2014 чылдың апрельде болган Россия Федерациязының Саң-хөө яамызының калбак коллегиязынга Федералдыг казначействонун удуртукчузу Роман Евгеньевич Артюхин бистиң эргелеливисти бодунун ажыл-чорудулганының түннелдерин дыка экижиткен, эрткен

Федералдыг казначействонун Тыва Республикада эргелелин удуртукчузу С.СААЯ.

чылдарга деңнээрге, ажылын үндезини-биле чаарткан үш эргелелдин бирээзи болган деп демдеглээн.

Көргүзүг талазы-биле регионнарның ортузунда черде санадып турар-даа болзувусса, ажылды ам-даа экижидер болгаш сайзыраңгайжыдар ужурулг бис. Тыва Республиканың Чазаа-биле, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы-биле болгаш күрүне эрге-чагырганының болгаш тус чер бот-башкарылганының өске-даа органны-биле дээштиг болгаш боттут кады ажылдажылгавыс аңаа улуг идигни бээр.

Бистиң сөөлгү чедишкinnerивисти барымдаалааш, 20 чыл ажылдаанывыс соонда бир дугаарында Россия Федерациязының субъектилеринин (муниципалдыг тургузугларының) бюджеттерин күүседиринин касса хандырылганын бедидеринин талазы-биле хемчеглерге дүүштүр бир дугаар күүседир телевилелдин сорулгаларын боттандыраарыга киржирин болгаш бюджет чорудулганынга киришпейн турарларның акша-хөреңгизи-биле операциялар учедун боттандыраарын Федералдыг казначейство биске бүзүрзэн. Бистиң киржип турарывыс бир дугаар күүседир телевилелде 2013-2017 чылдарда Россияның казначействозунун стратегтиг картазын күүседиринин талазы-биле 2014 чылдың кол-кол хемчеглеринде көрдүнгөн.

— Чедишкinner, шынап-ла, көскү-дүр. Казначействонун ажылында кандыг чаа чүүлдерниң тыптып келгенин номчукчулар сонургаар боор...

— Информация системаларында ажылдың автоматчыдылганын Федералдыг казначейство доктаамал сайзыраңгайжыдып, келген кижилерге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. «Автосанкционирование» деп чаа чүү күүсеттинип турар, ону үстүнде демдеглээн мен. Оң дузазы-биле шалың телевирин болгаш социал өске-даа телевирлерни эрттирери шалыктын апарган. РФ-тиң Пенсия фондузунун Тыва Республикада салбырынче болгаш РФ-тиң Социал камгаладылга фондузунун Тыва Республикада эргелелинче инкассия поручениелерин электронуг хевирге боттандыраарының аргазы тургустунган.

Амгы үеде бюджет отчедунун чамдык хевирлеринин медээлерни автомат-

чыттыгган арга-биле тулгажытарын субъектилерге тыпсырының аргазы ажылдап кылдынып турар, чоокку үеде бюджет отчедун тургузар бүгү черлер ону шигээдиң алыр. Бюджет акша-хөреңгизинин алыкчыларының акша хүлээлгелеринин электронуг телевиринин аргазын шигээдиң алыр үе чоокшулаан, аңаа үндезилеп, акша хүлээлгелеринин тыптып келгенин бадыткаар документинин электронуг хевирин ажылгаар, олар Федералдыг казначействонун девискээр органнының бир дугаар кылып турар телевилелдеринге шенелдени эртер.

— Федералдыг казначействонун ажылының кол кезин информация системаларын сайзырадырынче уланган. Информастыг технологияларны келген кижилер-биле ажылга ажылгаар кылдыр бистиң республиканың байдалдарына таарыштыр канчаар ажылгап турар силер?

— Биске 1267 албан черлери кээп турар. Оларның-биле шынарлыг ажылдаар дээш программныг хемчеглер болгаш технологиялар, оң иштинде Федералдыг казначействонун автоматчыттыгган системазы (ППО АСФК), саң-хөө документизи-биле ажыл (СУФД-онлайн) уланган. СУФД-онлайнның кол артык аргазы—биске кээп турар кижилеринин Федералдыг казначейство органны-

темаларының оператору хүлээлгени күүседип турары билдингир болгай. Бо ажылга эргелел киржип турар бе?

— Дараазында информация системаларын шигээдиңинге болгаш хөгжүдеринге эргелел киржип турар күрүне (муниципалдыг) хереглелдеринге чагыглар кириеринин дугайында медээни кириеринин албан-езузуң сайтызын (күрчагы сайтызын), күрүне (муниципалдыг) албан черлеринин дугайында, күрүне болгаш муниципалдыг телевирлер (ГИС ГИП) дугайында күрүнениң информастыг системазының болгаш күрүнениң автоматчыттыгган «Эргелел» системазының (ГАС «Управление») албан-езузуң сайтызын.

Оларны кандыг сорулгаларга ажылга турарын кысказы-биле чугаалайын. ГМУ сайтызы бюджет акша-хөреңгизинин контролюн болгаш ажыктыг ажылгалың бедидерин хандыраарыга, күрүнениң болгаш ниитилелдин ээтиг болгаш билдингир кады ажылдажылганын. Ону албан черлеринин дугайында дыңнадыгны оларның ажыл-чорудулганының болгаш өңчү-хөреңгизинин дугайында медээлерни кириеринин аргазы-биле ажык-чарлыын бедидер сорулга-биле тургускан. Сайт доктаамал хөгжүп турар болгаш бо чылын тургузукчуларның чагырганында четкилерни тургузукчуну хуу кабинедин дамчыштыр хевирлеп

”

Россия Федерациязының субъектилеринин аайы-биле эргелелдеринин ажыл-чорудулганының дээштиинин талазы-биле ниити рейтингге бо чылдың 9 айларының түңнели-биле бистиң эргелеливис 41-45 дугаар черлерден кудулаваан, мурнуку чылдарның ол үезинге деңнээрге, көргүзүгү 32 санга экижиткен бис.

биле Интернет четкизин ажыглавышаан, бодунун үезинге таарыштыр ажылгаары.

Эргелелдин сөөлгү ийи чылда чорудуп келгени комплекстиг хемчеглери аппарат-программа комплекстеринин турум ажылдаар чоруун, ведомствонун транспорт харылзаазының каналдарының программныг хандырылганын болдурган. Бистиң девискээр килдистеривистиң ведомствонун транспорт четкизинин каналдарын сота операторунун магистраль каналдарынче Wi-Max технологиялар езугаар «сөөлгү идигни» ажылгап шилчиткени, ол ышкаш эргелелдин Интернет каналының эрттирилге аргазының улгатканы ППО АСФК-ке операцияларны күүседирин дүргедеткен, келген кижилер-биле ажылдаарына, иштики контролюду чорударына немелде үени ажылдакчыларга бергени.

Сервер дериг-херекселин чаарткан чорук айтырыгларны ППО АСФК-ке сайгарарын дүргедеткен болгаш келген кижилерге болгаш саң-хөө органнына агар саннардан ушта бижилгени база бюджет акша-хөреңгизин касса операцияларының дугайында медээни 10 шак 30 минута чедир дыңнадырының аргазын тургускан. СУФД-онлайнның сервер дериг-херекселин солаан чорук ППО СУФД-онлайнның ажылынга чаа-чаа аргаларны ажыткан, оң дугайында улустун эргелелге кирип турар эки саналдары бадыткап турар.

— Россияның казначействозу күрүнениң дыка хөй информастыг сис-

тургузар арга тургустунган, ол чорук чагырганында албан черлеринин ажыл-чорудулганынга контроль чорудар кылдыр хоойлужудулгада доктаадып тургускан хүлээлгезин күүседир арганы тургузукчуга тывыскан.

Сайтыны шигээдиңинге болгаш сайзырадырынга идепкейлиг киржип, албан черлери-биле дорт харылзааны тудуп, оларга дыңнадыгларны чедирип, сумелерни берип, медээни сайтыга кириеринин талазы-биле практиктиг дузаны чедирип турар. 2014 чылдың ноябрь 1-ниң байдалы-биле албан черлеринин республикада ниити санының 100 хуузу бүрүткеттинген, медээлер кириери 89 хуу болган. Бистиң эргелеливис 2012 чылда РФ-тиң субъектилеринин эргелелдеринин аразына сайтыга медээлер кириеринин талазы-биле он мурнакчыларның аразына кирген.

Бо байдалды ажылгап, оларның ажыл-чорудулганының дугайында медээни ГМУ-нун сайтызынга чогуур үезинде болгаш шынарлыг кириер хүлээлгезинин дугайында албан черлеринин удуртукчуларына сагындырайын.

База бир чугула информастыг курлавыр—садып алышкыннар талазы-биле албан-езузуң сайтызы барааннар болгаш ачы-дуза чагыгларының ажык-чарлыг болгаш дээштиг чоруун хандыраар. Ол сайт 2011 чылдың январь 1-ден эгелеп долу хемчээлге ажылдап эгелээн. Эргелел чагыкчыларның сайтыда киргелчаңгыс аай даңзызынче чагыкчыларны

ӨЗҮЛДЕНИҢ БАЗЫМНАРЫ

хаара тударынын, сайтыга ажылдаары-биле электронуг ат салышкынынын хыналда дүлгүрлеринин сертификаатарын чагыкчыларга тыпсырынның талазы-биле ажылды чорудуп турар. Ап турар хемчеглерге дүүштүр эргелел информастыг деткимчени көргүзүп, тайылбыр ажылын чорудуп, чагыкчылар дилег киригенде арга-сүмө дузазын чедирип турар.

2014 чылдың январь 1-ден эгелеп Федералдыг 44-ФЗ Федералдыг хоойлу күш кирип эгелээни-биле сайт аажок сайзырап эгелээн. 44-ФЗ хоойлу садып алышкын талазы-биле албан-езуунуң сайтызын чаңгыс аай информастыг система-биле (ЕИС) солугурун көргөн, ол керээ системанын кезээ аппаар.

2014 чылдың март 31-ден эгелеп Федералдыг казначейство күрүне чагынын сайтызынга банк магадылалдарының даңзын тургузуп эгелээн. Банк магадылалы дээр, бир эвес кандыг-бир чылдагаандан күүсекчи керээ талазы-биле хүлээлгелерин күүсетпейн баар болза, чээли албан черинин чагыкчы-биле санажыр хүлээлгези болур. Даңыда РФ-тиң Үндүрүг кодексинин 176.1 чүүлүндө көрдүнгөн даңыда кирген банкыларның берип турар магадылалдары кирген.

Күрүне болгаш муниципалдыг телевиденин күрүненин информастыг системанын (ГИС ГМП-ни) республика девицкээринге непередир сорулга-биле эргелел бюджеттер орулгаларының башкарыкчылары болгаш чээли организациялары-биле ГИС ГМП-ниң кады ажылдажылгазын организаастаарының талазы-биле ажылды чоруткан. ГИС ГМП хереглекчилерниң улуг бөлүүнге бараан болур, тус-тус кижилер-даа, юридиктиг черлер-даа ында кирген. Ол система хереглекчилерге оларга санаан болгаш оларның боттандырганы телевиденин дугайында бүгү медээлерни алыр арганы тургузуп, төлээни бадыткаар саа-зын документилер көргүспейн, күрүне болгаш муниципалдыг ачы-дузаны алыр эргени ажыглаарын хандырып турар.

Ону эки билип алыр кылдыр чижек-тен кирип көрей. ОШАЧКИ бюджет орулгаларының башкарыкчызы болуп, А.А. Монгуш деп хамаатыга административтиг торгаал онаанының дугайында медээни УИН-ни (уникальный идентификатор начисления) айтыпшаан, ГИС ГМП-же чоруткан. Күрүне ачы-дуза-зының порталында бодунуң «хуу кабинеден» аңаа торгаал онаанының дугайында медээни алгаш, А.А.Монгуш ону төлээр деп шийтпирлээн. Ол торгаалды терминал дамчыштыр азы чээли организациязының кассазын дамчыштыр төлөп болур. Торгаалды терминал дамчыштыр төлээр дээш, А.А.Монгуш УИН-ни кирип турда-ла, телевиденин документинин реквизиттери чайгаар-ла көстүп келир. Бир эвес А.А.Монгуш торгаалды чээли организациязының кассазын дамчыштыр төлээр шийтпирлээн болза, ынчан чээли организациязы ол үеге дүүштүр А.А.Монгушту торгаанының дугайында медээни ГИС ГМП-ден негээр. Бо таварылгада чээли организациязы ГИС ГМП-ден саналгалар айтырар сервисин ажыглаар. ГИС ГМП-тен А.А.Монгушту торгаанының дугайында медээни алган соонда чээли организациязы А.А. Монгуштуң телевиденин документинин күүседир, ол медээ ГИС ГМП-же

чайгаар чоруй баар. Кылган телевиденин дугайында медээни А.А.Монгуш күрүне ачы-дузазының порталында «хуу кабинеден» хынап ап болур.

ОШАЧКИ бодунуң ээлчээнде ГИС ГМП-тен торгаалды төлээниин дугайында медээни негээр, ооң соонда А.А.Монгуш торгаалын төлөөн-дир дээрзинге бүзүрээр. Бюджет орулгаларының башкарыкчызы биле чээли организацияларының кады ажылдажылгазы бот-тускайлаң болур.

Амгы үеде республикада чүгле дараазында ийи чээли организациялары ГИС ГМП-биле долу харылзааны тудуп турар: Тыва Республикада Улустуң банкызы болгаш Связь-Банкызының

Бо чылын тургузукчуларның чагыргазында четкилерни тургузукчулук хуу кабинедин дамчыштыр хевирлеп тургузар арга тургустунган.

филиалы. ГИС ГМП-ниң талазындан саналгалар дыңадылгаларының талазы-биле информастыг системаның чедир ажылдап кылдынмаанындан өске чээли организациялары (Россельхоз-банкының филиалы, Росбанк болгаш Ажаалга банкызының кызыл салбыры) ГИС ГМП-биле кады ажылдажылганы чаңгыс талалап, ГИС ГМП-же телевиденин кылганының фактыларының дугайында медээлер чорудары-биле кызыгаарлат-тынып турар.

Бюджеттер орулгаларының башкарыкчыларынга хамаарыштыр алырга, республикада бюджеттер орулгаларының администраторларының 85 хуузу ГИС ГМП-биле кады ажылдажылганы боттандырып турар. А өскелерниң информастыг системаларын чедир ажылдап кылып турар ийикпе, азы ГИС ГМП-же кожарының талазы-биле ажылы дооскалак болуп турар.

Федералдыг казначействонуң мурнады шийтпирлээр кол айтырылгаларының бирээзи болза, чурттакчы чонга күрүне болгаш муниципалдыг ачы-дузаны шынарлыг болгаш чогуур үезинде чедирери дээрзин моон эскерген боор силер.

— Солаңгы Николаевна, силерниң системаңарның сайзыралында кандыг перспективалар барыл?

— Федералдыг казначействонуң салып турар улуг сорулгазы — «Казначейство-банк» телевиделин күүселдези болур (ооң күүселдези 2017 чыл деп санап турар). Казначейство-банк санаашкыннарының дорт киржикчизи болур ужурулуг. Хейге көскү тургузгларның бүгү агар саннары Россияның казначействозунуң баланс агар саннарынче шилчирип ужурулуг.

— Ханы утка-шынарлыг болгаш солун чугаа дээш четтирдивис, эргелелдин тургустунганындан бээр 20 чыл болганы-биле Силерге байыр чедирдивис.

— Четтирдим. Силерниң солунар дамчыштыр Федералдыг казначействонуң Тыва Республикада эргелелин хоочуннарынга болгаш ажылдакчыларынга байыр чедирип, аас-кежиин, чедишкын-нерни күзеп тур мен.

Айыткалга хамаарыштыр цзел-бодалдар, цнелелдер

Кыска бол, тодаргай

Россияның Президентизинин Айыткалын күрүнениң хамаатылары, бистиң болгаш даштыкы чурттарның политиктиг күштери, бай-хөреңгитеннери делегей ареназында күчүлүг чурттарның баштыңы чүнү чугаалаарын идегел, сонугал болгаш дүвүрел-биле манат турган. Россияның чурттакчылары күрүнениң хөгжүлдэзи кандыг янзылыг болурун, политиктер, банкирлер орус акшаның үнези, нефть өртээ кудулап турда, экономиктиг таптаашкындан үнерин айыткан хемчеглер дугайында, даштыкы чурттар украин болуушкуннары, кири сөөртүр барааннарга кызгадаашкынны россияжи лидер чүү деп үнелээрин манааннар...

Бо удаада В.Путинниң Айыткалы, үе талазы-биле арай кыска бол, тодаргай сорулгаларны салганын аналитиктер демдеглээн. Россия бот-догуннаан хамаарышпас күрүне болуп хевээр артар. Экономиктиг будулгазын өйүндө чурттакчы чон четчип-бышкан нация, күчү-күштүг чурт бис деп демнежи, кызгадаашкыннары туруштуу-биле шыдажып эртип турар дээрзин Президент онзалап айыткан.Экономиктиг хоругларга болгаш Украинада дайынга доктагаш, тус болуушкуннар болбаанда болза, Россияның күжүн сулардыр сорулгалыг өске-даа чылдагааннары бистиң удурланыкчыларывыс чогаадып аар деп, Путин медеглээн.

Чурттуң бирги удуртукчузунуң илеткелинде экономика дугайында айтырыг 26 катап көдүртүнгөн. Чурттуң валютказы рубль долларга хамаарыштыр 36 турганындан 55 рубль чедир өртээ бадарга, чижең кижилер ону ажыглап, байып турарын буруу кылдыр санаан. Нефть өртээ чижеп, бир баррель нефть дээш 68 доллар берип турда, чурттуң экономиказынга айыыл тургузуп, рубльдин шинээн бадырып турар чижең кижилерниң хеделишкыннерин болдурбазын банкирлерге кичээндирген. Регионнарың

удуртукчуларын чурттакчы чоннуң эргежок чугула аш-чем барааннарынга болгаш эмнерге чижең өртектерни салбазын чедип алырын сагындырган. Даштыкы чурттарның банкыларында шыгжаттыг (офшор) акша капиталын чуртче кириринге орук ажык: ол хей акшаның кайыын келгенин истеп хыналас, кымны-даа буруудатпас, ооң өнчү-хөреңгизин хавырбас. Офшор дугайында айтырыг ооң-биле шуут хагдынар. Ол ышкаш бюджет акшаландырышкынында көрдүнгөн чаңгыс аай телевиделин тудугларының өртек-үнези коргунчуг аңгыланып турарын болдурбас херек. Өртектер 1,2,3 катап өзер, ынчалза-даа 11 катап дээр, ужу-дүрүм чок чүве-дир деп, Президент чугаалаан. Бодунуң болгаш колхоз хойларын ылгавас улусту тускай сорулгалыг берген күрүне акшазын чөптүг эвес ажыглааны дээш террорисчи хеделишкыннер кылган ышкаш көөрүн В.Путин дыңнаткан.

Биче бизнеске дыка эки медээлер-лиг Айыткал болган: чаа тургустунган бүдүрүлгелерге үндүрүг чигелделери, бүртүкел эрткен чаа сайгарлыкчыга үндүрүгден хостуг «чапсарны» бээр база үш чыл хуусаада эки ажылдаан бүдүрүлгеге үш чылдың нүүрүндө хыналда кылбас. Президент хыналда-хайгаарал органнарының ажылын чурумчудуп, күрүне даңзызынга кири бижээн сайт ажыткаш, кажан, кандыг хыналда эрткенин айтыры чугула деп санаан.

Айыткалда оон өске айтырылгарадан база бир кол солун черни оруктар тудуу, септелгези ээлеп турар. Мында эки чүүл көдээ, муниципалдыг чагыргага хамааржыр оруктарга дээш элээн хей түннүг акша үндүрүп турар.

Ниитизи-биле Президентинин 21 дугаар Айыткалы чурттуң политиктиг, экономиктиг туружун, хөгжүлдэзинин угланышкыннарын тодараткан чугула документ болуп төөгүгө артар.

Галина МАСПЫК-ООЛ.

Уругларның НЕВРОПАТОЛОГ болгаш ИЖИН-БААР (ГАСТРОЭНТЕРОЛОГ) ЭМЧИЗИНИҢ хүлээп алышкыны.

Кызыл хоорай, Каа-Хем кудумчузу, 2 (парк дужунда)

Ажылдаар шактары: 9.00-18.00. Улуг-хүн — дыштаныр хүн.

Харылзажыр телефону: 8-923-267-47-29; 8-923-559-93-65.

Эмнээшкын таарышпайн барып болур, эмчи-биле сүмележир херек.

Лицензия № 10-17-01-000184, 2013 чылдың ноябрь 22-де

Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы тывыскан.

Телевиделин үндээинге парлаан

Ие (өг-бүлениң) капиталының акша-хөреңгизин

бажың тударынга, бажың (чурттаар дача) садып алырынга ажыглаары-биле чээлини бээр. Тел. 8923-389-70-57, 8923-543-05-47.

КПК «Согласие», шынзыдылга №104 от 13 октября 2011г.

ОГРН 1061901008806

Телевиделин үндээинге парлаан

Мөгейиг

Мээң ынак, чаптанчыг, чараш уруум Ондар Сумья Март-ооловнаны сөөлгү орукче үдежи, ажыг-шүжүүнү үлежи, моральдыг болгаш материалдыг дузаны каткан Кызыл, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Би-Хемден келген хей санныг төрелдеримге, катааттарымга, кат-иелеримге база бодумнуң кады ажылдап турар эштерим №1 дугаар СИЗО-нуң ажылдакчыларынга, чаңгысклассчыларымга, чаңгыскурсчуларымга четтиргенимни «Шын» солун таварыштыр илереттим.

Ол ышкаш уруумнуң кады өөренип турган эштеринге, Томск хоорайда Россияның Правосудия академиязының 3-ку курсчуларынга, башкыларынга база Кызылдың предпринимательство техникумнуң 2 дугаар курстун сургуулдарынга, башкыларынга четтиргеним илереттим.

Ачазы Ондар Март-оол Дакар-оолович.